

N:o 1.

Af Herr **R. Ehrenborg**: Om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t angående lagstiftning med afseende å arbetare, som vid arbetsföretag utom deras hemort taga anställning.

Uti en tidskrift lästes för icke länge sedan, under öfverskriften "modern frihet och modernt förtryck", bland annat följande:

"Det lär icke kunna undfalla någon, att det snart förflutna året, oaktadt den i ögonen fallande tillväxten i allmän och enskild välmåga, på ett sorgligt sätt utmärkt sig genom en mängd grofva förbrytelser mot person och egendom. — — — Det är ett godt, att den enskilde blifvit frigjord från en mängd ordningsstadgar, som hämmade hans företagsamhet och hindrade honom att söka arbete der det stod honom till buds för högsta pris. Det är ett godt, att kapitalbildningen blifvit fortskyndad, så att staten och enskilda föreningar kunna täfla med hvarandra i storartade anläggningar. *Men följderna äro icke i allo goda.* Stora massor af menniskor hafva blifvit förflyttade från sina hem och sin vanliga omgifning, hvarigenom de undgått de helsosamma banden på sitt uppförande, som lågo i hemkretsens oafslåtliga uppmärksamhet. Den rikliga arbetsförtjensten, hvilken liksom kommit öfver dem utan deras egen förskyllan, och förr än de blifvit uppfostrade till en strängare känsla af ansvar, har — — uppeldat deras begär efter råa njutningar, de enda de kände, och *grofva oordningar hafva uppstått, för hvilka ordningsälskande och oförvilliga medborgare blifvit offer.* Samhällets skyddande förmåga har icke hållit jemna steg med utvecklingen af de brottsliga instinkterna, och våldsverkaren har kunnat i långa tider, kanske för alltid, undandraga sig lagens arm. Detta är ett ondt, som kommit i det godas släptåg, och som fordrar sina särskilda läkemedel."

Detta stycke ur en uppsats, i hvilken författaren gör en träffande målning af vår industriela utvecklings så väl skuggor som dagrar, utan att dock uppgifva något sätt för det skydd från samhällets sida, hvaruti en brist erkännes ega rum,

har jag tillåtit mig låna såsom lämpligt till inledande af en framställning, i hvilken jag vågar ifrågasätta något steg, hvarigenom det onda må kunna åtminstone mildras. Exempel till beskrifning af den nöd, som midt under välmågan förefinnes, torde lika litet påkallas, som någon bevisning för att densamma i ej ringa mån har närmast framkallats af lockelsen till de njutningar och den ökade frihet som de stora arbetsföretagen erbjuda. Våra ransaknings- och polisprotokoll bära härom talrika vitnesbörd; liksom ock man blott behöfver göra en eller annan färd i tredje klassens jernvägskupéer, för att af talrika reskamraters vanligen icke lågmälda samtal bilda sig ett omdöme om i hvad mån anspråken hos dem motsvaras af hyfsning, bildning och rättsbegrepp. Sansen har blifvit satt på spel genom den i hast så vidgade synkretsen. De hafva varit blottställda för faran att blifva laglöse sällar i den stora industriens tjänst, ifrån att förut hafva varit frivillige men pligtbundne tjänare hos handtverkaren eller jordbrukaren. Denne är derigenom nu strandsatt och har mångenstädes för sitt behof att tillgå blott kraftbrutne gubbar; ja, landtkommuner lära finnas, der familjer med bortlupne husfäder förekomma under sommartiden i större antal än de unga, ogifta, tjänande männen. Sådant kan i vår rörliga tid visserligen icke ovilkorligeu förekommas, utan att samhället skulle på samma gång beröfva sig äfven de goda frukterna af arbetets frihet; men att genom lagar, som med sagda frihet vore förenliga, regelbinda densamma och derigenom stäffa missbruken, detta bör erkännas vara för staten, såsom ordnings- och rättsanstalt, en oafvislig och under närvarande tid mer än någonsin påkallad uppgift.

Jag har icke förbisett, ej heller underskattar de mera indirekta åtgärder mot ifrågavarande onda, hvilka redan vidtagits, såväl från statsmakternas och kyrkorepresentationens som från kommunernas sida. Så har i lagstiftningen angående försäljning af rusdrycker nyligen tagits ett helsosamt steg, som undanröjer hindret för en god vilja hos en kommunens röstmajoritet att göra sig gällande; och om på detta beslut, såsom önskligt vore, snart följer en ökad skatt på tillverkningen af den mest missbrukade varan, så har för den arbetssökande en väsentlig minskning i frestelsen åstadkommits. Men icke innebär detta något korrektiv mot det lättsinne, som endast af begär efter själfsväld utbyter ställning och arbete.

Enahanda är förhållandet med senaste Kyrkomötes välbetänkta och af Kongl. Maj:t i den nu afgifna statsverkspropositionen framlagda förslag om beredande af särskild religionsvård åt de främmande arbetare, som vid så väl enskilda som allmänna större arbetsföretag anställas; en anordning som afser det allra viktigaste behof och kan blifva afgörande för en arbetares hela lifsriktning, men från hvars välsignelserika inflytande han lika väl vid arbetsplatsen som inom sin egen kyrkoförsamling kan undandraga sig.

För folkupplysningen hafva gjorts betydande uppoffringar, hvilka man har hopp skola fortfarande ökas och bära frukt i en stigande och mera allmän foster-

ländsk odling; men äfven förutsatt att i hvarje fall jordmänen för denna förstånds- och kunskapsbildning verkligen så bereddes, att kunskapen blefve egnad icke att undergräfvä utan att befordra en verklig sedekraft, huru länge hafva vi dock ej ännu att vänta, innan i allmänhet vetandet ens blifvit så pass grundligt, att man hunnit till en förödmjukande insigt om sitt kunskapsmåttets ringhet!

Inskränkningen i tillgång på rusdrycker, öppnandet af gudstjenstillfällen, befordrandet af den fosterländska folkbildningen, allt sådant — liksom ock kommunernas bemödanden jemväl å landsbygden att genom polis betrygga i någon mån sin säkerhet — äro ju sålunda hvar i sitt slag goda och viktiga saker, som också omedelbart och i längden kunna bidraga till minskande af brotten och deras följder; men icke beredes genom dessa medel det preventiva skydd, som närmast åligger staten att genom lagstiftning lemna. Det missförhållande, som efter mitt förmenande borde i första rummet afhjelpas, ligger i motsatsen mellan å ena sidan den ytterliga noggrannhet och de trånga begränsningar, hvarmed vår legostadga utstakar den lagstade hemarbetarens skyldigheter, och å andra sidan den nästan fullkomliga regellöshet, hvarunder denne inträder, sedan han utgått att söka en bättre utkomst i den stora industriens tjänst. Denna motsats frestar till att äfven i *otid* öfvergifva stugan, såsom för trång; den innebär derjemte ett orättmätigt premium åt den stora industrien på den mindres och på jordbrukets bekostnad, och den föranleder det förhållandet, att den rörlige arbetaren oftast är oåtkomlig för den kommunala och kyrkliga styrelsen samt för taxeringsnämnden inom den ort, der han fortfarande plägar, såsom det heter, "i kanten" eller såsom lös mantalsskrifvas.

I afseende på arbetare, som i förtid afvikit ur laga årstjänst, behandlades här vidlyftigt under 1873 års riksdag åtskilliga förslag, såsom dels om ansvar för den som veterligen tager annans sålunda afvikne tjenstehjon i sitt arbete, och dels om förbud mot dylikt antagande af arbetare, med mindre denne styrkte sig icke vara af annan tjänst bunden. Förslagen, ehuru åsyftande att afhjelpa ett erkänt missförhållande, förföllo dock af det enkla skäl, att den bestämda vetskapen om en arbetares hinderslöshet, eller det ifrågasatta åstadkommandet af sådana negativa intyg, som derom kunde lemna full visshet, befanns vara en omöjlighet, och att man sålunda skulle genom en dylik fordran uppställa till näringsfrihetens skada bestämda hinder, såväl för arbetsgifvaren att få arbetare, som för arbetaren att söka arbetsförtjänst hvarhelst han vill. Undvikandet af sådana hinder äro utan tvifvel ett grundvilkor för antagligheten af hvarje förslag uti ifrågasvarande viktiga ämne. Men icke kan väl med något skäl sägas, att arbetets frihet skulle hindras eller lida någon inskränkning genom införandet af nödiga kontroller å arbetarens uppehållsort, eller genom bestämmelser om att denna å hvarje främmande ort bör stå i hufvudsakligen samma beroende af sin dervarande arbetsgifvare och af dervarande kommunala och kyrkliga myndigheter, som om han fort-

farande arbetat såsom lagstadd tjenare inom den kommun der han är kyrkoboks- och mantalsskrifven. Genom att såvidt möjligt uppställa en sådan likhet i beroende vid det ena och andra slaget af arbete, borde samhället för arbetaren undanrödja de skadliga lockelser som nu ofta bestämma hans val. Först derigenom blefve han verkligen fri att utan obehörig påtryckning välja arbete med hänsigt till den utkomst, som efter hans arbetsförmåga olika arbetstillfällen erbjöde. Hvarken tidens rörlighet eller arbetarens verkliga frihet blefve derigenom för nära trädd, men väl skulle man åt jordbruket och den mindre industrien återgifva någon möjlighet till täflan med den större, och dymedelst befrämja vårt näringslifs mera sunda utveckling.

I fråga om nödiga kontroller på arbetarens uppehållsort vore det väl icke för mycket begärdt eller för mycket reglementerad, om man hade stadganden derom, att arbetare vid hvarje ny anställning i arbetsföretag utom hans hemort — något förslag till den erforderliga närmare begränsningen af hvad till arbetsföretag och till anställning är att hänföra, lär icke här behöfva af mig framställas — hade att till arbetsgifvaren aflemna ej mindre prestintyget från hemorten, än en efter visst formulär inrättad och för införande af arbetstid, aflöning, vitsord om skicklighet och uppförande m. m. afsedd arbetsbok; att vidare arbetsgifvaren vore ålagd att vid arbetarens anställande öfverlemnna prestintyget, för den tid anställningen varade och intill dess boken återutlemnades, till pastor i den församling hvarinom företaget drifves; samt att denne, t. ex. inom hvarje eller hvar tredje månads utgång och måhända lämpligen mot ett visst från arbetsgifvaren utgående arvode, öfversände till pastorsembetena inom de respektive orter, der arbetarne äro skrifna, sådana uppgifter å inkomne och afgångne arbetare, som motsvarades af å prestintygen gjorda anteckningar.

Genom nu antydda ordning skulle icke blott beredas en möjlighet för arbetarens hemkommun att åtkomma honom, då han kan vara föremål för taxering eller i andra förhållanden, utan han skulle ock sålunda kunna blifva för sin arbetstid å främmande ort ställd i ett behöfligt beroende af dervarande kommunala och kyrkliga myndigheter. Visserligen kan ifrågasättas, huruvida icke ett sådant redan nu eger rum, då t. ex. uti § 29 af kyrkostämmoförordningen talas om att kyrkorådet kan kalla icke blott den som inom församlingen bor, utan ock den sig der *uppehåller*; men hvad tillämpning deraf kan man väl tänka sig i fråga om personer, hvilkas namn, hemvist och lefnadsförhållanden man ej alls kan utröna eller för hvilkas inställelse man icke har den ringaste borgen!

Hvad slutligen beträffar den främmande arbetarens ställning till arbetsgifvarne å de särskilda orter der han användes, så kan naturligtvis icke denna regleras i öfverensstämmelse med allt hvad vår nuvarande legostadga föreskrifver för tjenstehjon i dess ställning till husbonde. På ettdera af två sätt föreställer jag mig att saken skulle kunna lämpligen ordnas. Det ena vore att, med bibe-

hållande åtminstone tillsvidare af nuvarande legostadga såsom lag för den mera fasta arbetareanställningen eller för tjenstehjonsförhållandet, utfärda en särskild ordningsstadga för det mera tillfälliga arbetet inom den större industrien. Det andra åter att, efter en grundlig revision och med utmönstrande af en mängd detaljbestämmelser, legostadgan utjemnades och utsträcktes till en gemensam lag för allt arbetsgifvande och arbetstagande.

Jag tilltror mig icke att uttala något bestämdt omdöme om hvilketdera af nu nämnda alternativ bör under för handen varande förhållanden tilldömas företrädet. Utstrykandet ur legostadgan af de många små föreskrifter, hvilka der stå såsom uttryck af den tids behof, då tjenaren mera allmänt innefattades i familjen under faderligt och moderligt hägn, är icke så litet motbudande; och om man visste sig derigenom bidra till utplånandet af den smula patriarkalism som ännu inom vårt samhälle förefinnes, så vore i och med detsamma ett förslag om dylik lagstiftningsåtgärd att obetingadt förkasta. Å andra sidan kan dock med skäl invändas, att *der* det patriarkaliska förhållandet ännu eger rum och har sin rot i en verklig kristligt-fosterländsk konservatism, der bör den icke kunna tillintetgöras genom dylika smådetaljers borttagande; men att der den åter *icke* finnes, der kan den ej heller framkallas genom bibehållandet af en del stadganden, hvilka, såsom omöjliga för staten att genom tvång bringa till utförfning, fastmer kunna vara egnade att liksom hvarje otillämpbar lag hafva en demoraliserande verkan. Några bland stadgans föreskrifter lära nemligen numera, äfven inom det inskränkta landliga hemlifvet, knappt kunna ifrågakomma att tillämpas ens af den i öfrigt laglydigaste husbonde. Andra åter äro af beskaffenhet att åtminstone godt kunna undvaras, såsom hvad der förekommer om tjenstehjonets kista, om ansvar för lockelse till uppsägning, om ersättning för utlärd skrifkonst eller räknekonst m. m., att icke tala om de beskedliga men kraftlösa förmaningarne till goda efterdömen och hvarjehanda dygder, eller om den opraktiska anvisningen på afviket tjenstehjons återhemtning. Deremot synes en del af stadgans mera väsentliga föreskrifter i afseende på så väl husbönders som tjenstehjons förpligtelser vara af beskaffenhet att med nödig omredaktion kunna väl försvara sin plats jemväl i en stadga för arbetsgifvare och arbetstagare i allmänhet. Också skulle man, genom att sålunda sammanfatta allt i en och samma lag, vinna mera af den likhet i arbetarens beroende på det ena och det andra hållet, hvilken jag ofvan sökt att ur synpunkten af täflande arbetsgifvares lika berättigade anspråk framhålla såsom önskvärd. En oeftergiftig fordran på en dylik stadga, som skulle afse såväl årstjänst som tillfälligt arbete, såväl gift som ogift, manlig eller qvinlig arbetares ställning till arbetsgifvare, vore dock, att de deruti inflytande gemensamma bestämmelser hvarken uppställde några för industrien och arbetsfriheten menliga inskränkningar, men ej heller å andra sidan hindrade, utan fastmer gäfvade såvidt möjligt något stöd åt frivilliga aftal om fastare tjenareanställning.

För lösandet af en dylik uppgift erfordras en närmare pröfning och en fullständigare omsigt af förhållandena inom det ena och andra området, måhända jemväl af hvad utlandet har i samma lagstiftningsväg att uppvisa, än som hos en enskild förslagsställare kan billigtvis förutsättas. Men att något i den angifna riktningen behöfver göras, bör man så mycket mindre kunna bestrida, som det bakom oss och framför våra ögon liggande oåterkalleliga faktum af industriens storartade utveckling till och med gifver anledning ifrågasätta, huruvida just den form af anställning i arbete, som tjenstehjonet enligt gällande legostadga skall innehafva, numera är, åtminstone hvad den manliga arbetarebefolkningen angår, att betrakta såsom den normala. Under sådana omständigheter måste samhället i dess helhet blifva lidande på den onaturliga förflyttning af arbetskrafter som uppkommer derigenom, att inom det ena området, som hufvudsakligen omfattar sjelfva vår modernäring, arbetarens ställning skall vara öfverdrivet reglementerad och kringgårdad, men deremot inom det andra, hvilket ständigt utvidgas, vara i saknad af nödig reglering.

I enlighet med hvad nu anförts, får jag vördsamt föreslå:

att med afseende på sådana arbetare, som vid tillfälliga större arbetsföretag och ofta på långt afstånd från deras hemvist taga anställning, Riksdagen, — jemte uttalande af sin åsigt om behöfligheten ej mindre af ökad kontroll å ifrågavarande arbetares uppehållsort, än ock af sådana lagbestämmelser, hvarigenom de, till så väl arbetsgifvaren som till kyrkliga och kommunala myndigheter å den främmande ort der de arbete, komma för sin arbetstid derstädes i hufvudsakligen enahanda ställning som den, hvilken de såsom lagstade tjenare skulle hafva innehaft till motsvarande myndigheter och till husbonde inom hemorten —, må i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke antingen en särskild ordningsstadga borde utfärdas för de förhållanden mellan arbetsgifvare och arbetare, i hvilka nu gällande legostadga icke kan ega tillämpning, eller ock legostadgan, med utslutande af öfverflödiga eller olämpliga bestämmelser, omarbetas och utsträckas till en efter tidsomständigheterna lämpad allmän lag för arbetsgifvare och arbetare; samt att Kongl. Maj:t, efter ärendets beredning, må till Riksdagen afgifva den nådiga framställning, hvartill omständigheterna må finnas föranleda.

En lagstiftning i nu angifna syfte skulle antagligen påkalla jemväl några förändringar i en eller annan af våra öfriga näringsförfattningar, äfvensom i nu gällande försvarslöshetsstadga. Jag har emellertid icke funnit nödigt att deruti

ingå, enär sådant tvifvelsutän lär af Kongl. Maj:t uppmärksammas, om och när förslaget i hufvudsak vunnit statsmakternas bifall.

Om hänvisning till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm den 19 Januari 1875.

Rich. Ehrenborg.

N:o 2.

Af Friherre D. von Schulzenheim: Om invrättande af en på fjerdingsmannainstitutionen grundad landtpolis samt om beviljande af anslag för detta ändamål.

Gränserna emellan frihet och sjelfsväld hafva alltid varit svåra att utstaka, ännu svårare att inhäga.

Endast om man tänker sig ett naturtillstånd, kan menniskan tänkas innehafva en obegränsad vilje- och handlingsfrihet. Uti samlefnaden med andra menniskor och i samhället måste denna frihet vara begränsad så, att den må kunna stå tillsammans med andra samhällsmedlemmars lika berättigade anspråk på fri verksamhet. De regler och bestämmelser, som småningom utvecklats ur detta förhållande, utgöra, hvad vi kalla *Lagar*, hvilka åter till sin rättvisa, fullständighet, tidsenlighet och tydlighet utvisa det samhälles ställning på civilisationens skala, der de gälla. Den heliga Skrift säger visserligen, att lagen är till "för de orättfärdigas skull, ty de rättfärdiga behöfva ej lag", men i våra moderna samhällen är lagen icke allenast en strafflag, utan fast mera en regel och en norm för människans, i samhällslefnaden berättigade, verksamhet, och endast förseelserna mot och kränkandet af dessa regler och denna norm framkalla användandet af